

Наявність рішення (висновку) Конституційного Суду України як підстава для відмови у відкритті конституційного провадження у справі

Ю. Баулін

суддя Конституційного Суду України

У практиці Конституційного Суду України трапляються випадки, коли до нього звертаються належні суб'єкти права на конституційне подання/звернення з питань, що вже були вирішені органом конституційної юрисдикції України. Вочевидь, немає сенсу відкривати провадження у такій справі, оскільки питання, порушені в конституційному поданні чи зверненні, вже розглянуті та за ними прийняті рішення (висновки) Конституційного Суду України, які зберігають свою чинність.

У такому разі Конституційний Суд України відмовляє у відкритті провадження у справі або припиняє таке провадження. Так, Ухвалою від 29 листопада 2000 року № 59-у/2000 Конституційний Суд України відмовив у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України окремих положень Закону України «Про вибори народних депутатів України». Основним аргументом відмови стало те, що стосовно питань, порушених у конституційному поданні, було прийнято Рішення Конституційного Суду України від 26 лютого 1998 року № 1-рп/98 (справа про вибори народних депутатів України), а тому вони не підлягають розгляду в новому конституційному провадженні. До того ж в абзаці третьому пункту 3 мотивувальної частини цієї Ухвали наголошується, що згідно зі статтею 68 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України відкриває нове провадження у справі у разі виявлення нових обставин по справі, які не були предметом його розгляду, але які існували на час розгляду і прийняття рішення або надання висновку в справі. Дослідження матеріалів справи за згаданим конституційним поданням народних депутатів України свідчить про відсутність зазначених обставин, а також про те, що всі обставини були враховані на час розгляду і прийняття Конституційним Судом України Рішення від 26 лютого 1998 року.

Так само Ухвалою від 10 лютого 2011 року № 5-у/2011 Конституційний Суд України відмовив у відкритті конституційного провадження у справі щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 58, частини другої статті 152 Конституції України, частини другої статті 4, частини першої статті 5, частини третьої статті 74 Кримінального кодексу України та статті 73 Закону України «Про Конституційний Суд України». Конституційний Суд України зазначив, що суб'єкт права на конституційне звернення навів обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні наведених положень Конституції України, Закону України «Про Конституційний Суд України» та Кримінального кодексу, проте Конституційний Суд 26 січня 2011 року ухвалив Рішення № 1-рп/2011 у справі про

заміну смертної кари довічним позбавленням волі за конституційним поданням Верховного Суду України та конституційним зверненням громадянина Савчука М. М., яке стосується того самого предмета і тих самих підстав для тлумачення. За таких обставин необхідності в офіційному тлумаченні зазначених положень Конституції України та законів України немає, що стало підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у цій справі.

У справі № 2-15/2011 за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 1 лютого 2011 року № 2952–VI автори клопотання, зокрема, вважали, що цим Законом порушено конституційне право громадян шляхом періодичних виборів органів державної влади брати участь в управлінні державними справами, оскільки неправомірно збільшено термін повноважень Президента України. Конституційний Суд України, відмовляючи у відкритті конституційного провадження у цій справі, зазначив, що порушене питання вже було предметом розгляду Конституційного Суду України, який у Висновку від 18 листопада 2010 року № 3-в/2010 у справі про внесення змін до статей 76, 77, 103, 136, 141 та до Розділу XV «Перехідні положення» Конституції України визнав, що зміст законопроекту, який пізніше став законом, не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Нарешті, Ухвалою від 5 жовтня 1999 року № 4-уп/1999 Конституційний Суд України припинив конституційне провадження у справі за конституційними зверненнями підприємств з іноземними інвестиціями та іноземних інвесторів, за конституційними поданнями народних депутатів України і Кабінету Міністрів України щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України та окремих положень деяких законодавчих актів. При цьому Конституційний Суд у пункті 4 мотивувальної частини зазначив, що він «Рішенням від 9 лютого 1999 року № 1-рп/99 у справі про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів вирішив питання, порушене у конституційному зверненні групи підприємств з іноземними інвестиціями та іноземних інвесторів щодо тлумачення положення статті 58 Конституції України, у зв'язку з чим провадження у цій частині підлягає припиненню».

Під час розгляду питання про відмову у відкритті провадження у справі завжди виникає питання щодо правової підстави для такої відмови у випадках, коли суб'єкт права на конституційне подання (звернення) звернувся з того самого питання, яке вже вирішено Конституційним Судом України.

Стаття 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» (далі — Закон) наводить вичерпний перелік підстав для відмови у відкритті конституційного провадження в Конституційному Суді України, а саме:

- 1) відсутність встановленого Конституцією України, цим Законом права на конституційне подання, конституційне звернення;
- 2) невідповідність конституційного подання, конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, зазначеним Законом;

3) невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні, конституційному зверненні.

Практика Конституційного Суду України свідчить, що у разі відмови у відкритті провадження у справі він посилається на статтю 45 Закону в цілому, хоча очевидно, що такої конкретної підстави, як наявність раніше винесеного рішення (висновку) щодо порушеного питання, в ній не передбачено. Водночас певні положення стосовно зазначеної підстави для відмови у відкритті провадження містяться в частині другій статті 60 Закону, яка передбачає: «Якщо неодноразове направлення конституційного подання, конституційного звернення з того самого питання, що вже розглядалось у Конституційному Суді України, є зловживанням правом, Конституційний Суд України після прийняття рішення про відмову у відкритті провадження у справі може прийняти рішення про стягнення з суб'єкта права на конституційне подання, конституційне звернення державного мита у розмірі, встановленому законом». Таким чином, Закон недвозначно передбачає таку самостійну підставу для відмови у відкритті провадження у справі, як зловживання правом щодо направлення конституційного подання (звернення) з того самого питання, яке вже розглядалось у Конституційному Суді України. Але зрозуміло, що підстава для відмови у відкритті конституційного провадження у справі може мати місце не лише у разі зловживання правом на направлення до Конституційного Суду України конституційного подання (звернення), а й у випадках, коли суб'єкт права на конституційне подання (звернення) звертається до Конституційного Суду України з того самого питання, що вже ним вирішено.

З аналогічними ситуаціями стикаються органи конституційної юрисдикції і в інших країнах. Згідно з пунктом 3 частини першої статті 43 Федерального конституційного закону «Про Конституційний Суд Російської Федерації» Конституційний Суд Російської Федерації приймає рішення про відмову в прийнятті звернення до розгляду у випадку, якщо за предметом звернення ним було раніше винесено постанову, що є чинною, за винятком випадків, передбачених статтею 47.1 цього Федерального конституційного закону, якою, зокрема, встановлено, що Конституційний Суд Російської Федерації за скаргою про порушення конституційних прав і свобод громадян може перевіряти конституційність закону, застосованого у конкретній справі, або на запит суду перевіряти конституційність закону, який підлягає застосуванню у конкретній справі, без проведення слухання, якщо дійде висновку, що оспорювані заявником положення нормативно-правового акта аналогічні нормам, визнаним раніше неконституційними чинною постановою Конституційного Суду Російської Федерації.

Відповідно до статті 169 Закону «Про Конституційний Суд Литовської Республіки» від 3 лютого 1993 року цей Конституційний Суд своїм рішенням відмовляє у прийнятті до розгляду заяви про перевірку конституційності правового акта, зокрема, якщо питання щодо відповідності нормативного акта Конституції, який зазначений у заяві, вже розглянуте Конституційним Судом і прийняте ним рішення залишається чинним, а також у випадку, коли Конституційний Суд вже відкрив справу з того самого приводу.

Подібне положення містить і стаття 20 Закону «Про Конституційний Суд Латвійської Республіки» (в редакції Закону від 30 листопада 2000 року, який на-

брав чинності 1 січня 2001 року, з наступними змінами). Згідно з цією статтею під час розгляду заяв колегія у складі трьох суддів вправі відмовити у порушенні справи, зокрема, якщо заяву подано за вимогою, за якою вже винесено рішення.

Свого часу в Україні також було зроблено спробу частково врегулювати зазначене питання Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо повноважень Конституційного Суду України, особливостей провадження у справах за конституційними зверненнями та недопущення зловживань правом на конституційне подання» від 19 березня 2009 року № 1168–VI, за яким статтю 45 Закону «Про Конституційний Суд України» було доповнено новим пунктом 3, що передбачав таку підставу для відмови у відкритті провадження у справі в Конституційному Суді України, як «наявність рішення Конституційного Суду України щодо конституційності аналогічного за змістом та юридичною силою акта, ухвали про відмову у відкритті провадження або ухвали про припинення провадження щодо такого акта»¹.

Вочевидь, зазначені положення закону передбачали ситуації, коли вирішувалися питання про відмову у відкритті конституційного провадження лише щодо неконституційності правового акта, проте не охоплювали випадків, коли подібні питання стосувалися офіційного тлумачення Конституції чи законів України, надання висновків Конституційним Судом України щодо відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їхню обов'язковість, а також щодо відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України, порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України та додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених статтями 111, 151 Конституції України.

Таким чином, очевидна нагальна потреба в удосконаленні законодавчого регулювання підстав для відмови у відкритті провадження у Конституційному Суді України. З цією метою доцільно доповнити статтю 45 Закону пунктом 4, в якому передбачити таку підставу для відмови у відкритті провадження у справі, як «наявність рішення (висновку) Конституційного Суду України, що є чинним, щодо предмета конституційного подання (звернення)».

¹ У зв'язку із визнанням зазначеного закону неконституційним повністю наведені положення не набрали чинності (див.: *Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 2009 року № 17-рп/2009*).